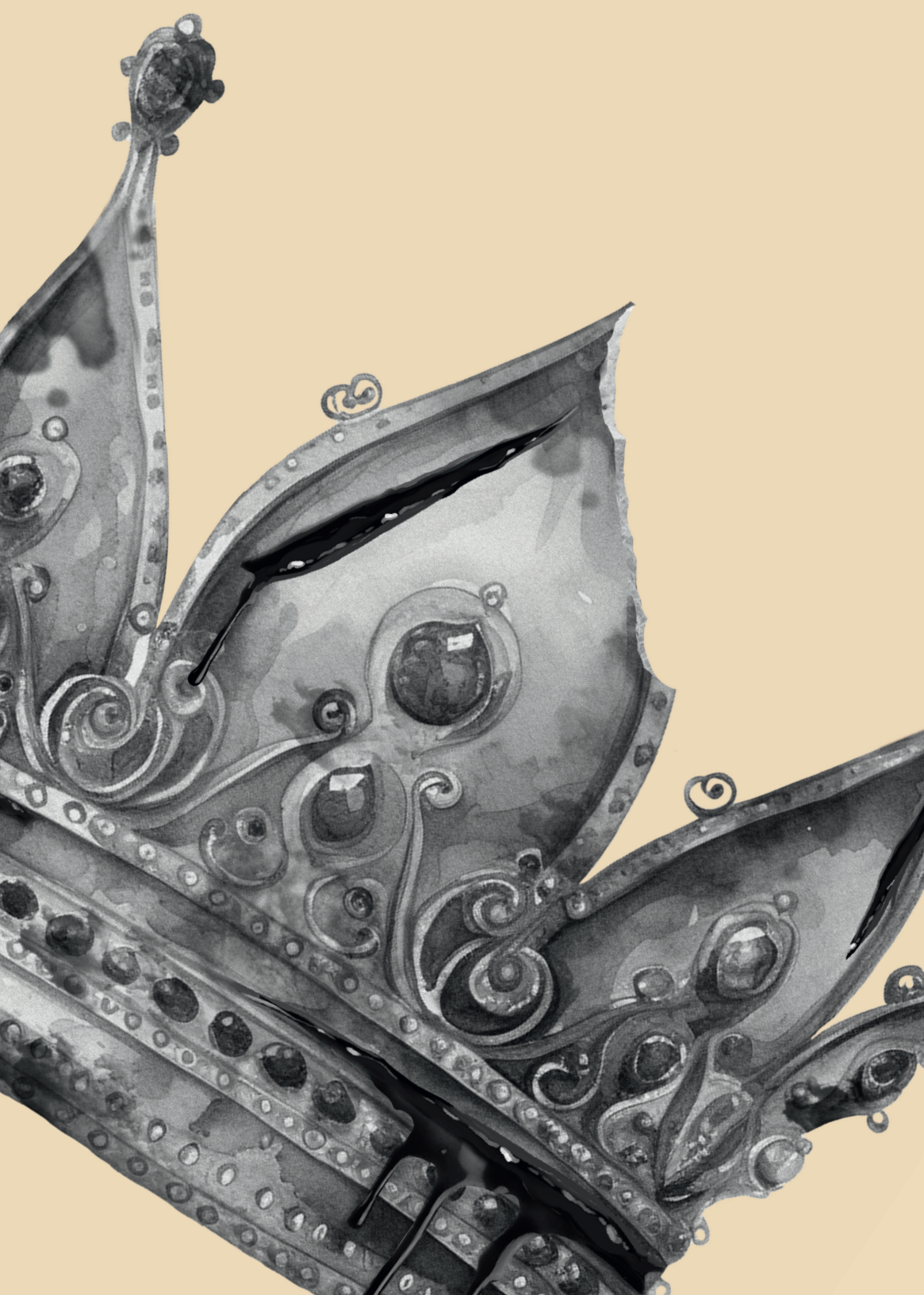

Prints ja kerjus

Mark Twain

Mark Twain

Prints ja kerjus

Lavastaja ja dramatiseerija PEEP MAASIK (Temufi)

Kunstnik KARMO MENDE

Kostüümikunstnik JANA HANIKOVA

Helilooja ARDO RAN VARRES

Laulusõnade autor DONALD TOMBERG

Koreograaf RAUNO ZUBKO

Valguskujundaja MARI-RIIN PAAVO

Videokujundaja MARGO SIIMON

Lavastaja assistent KAISA-KADI PILT (Temufi)

Alusteose tõlkija VALTER RUMMEL

Muusikud salvestusel ANDRE MAAKER,
KARL FILIPP VARRES, ARDO RAN VARRES

Laulude õpetaja PEETER KONOVALOV

Inspitsient **Gerda Sülla**

Valgusmeister **Mari-Riin Paavo** või **Sander Aleks Paavo**

Videomeister **Margo Siimon**

Helimeister **Harlet Orasmaa**

Grimeerijad **Merle Liinsoo, Ülle Konovalov,**

Merle Saluveer, Grete-Liis Oja

Kostümeerija **Liia Prants**

Lavameistrid **Siim Villem Vester, Kristjan Rohtla,**
Johannes Martin Saar

Esietendus 5. detsembril 2023 Ugala teatri suures saalis

Loominguline juht **Liis Aedmaa**

Teatrijuht **Garmen Tabor**

OSADES

Prints Edward, hiljem Kuningas Edward VI	Alden Kirss
Kuningas Henry VIII; Hugh Hendon; Pikestaff	Tarvo Vridolin
Sir John Cheke; möödakäija	Margus Tabor
Humphrey Marlow; Hugo	Oskar Punga
Tom Canty	Ringo Ramul
John Canty, Tomi isa; õukondlane	Aarne Soro
Desmond	Maarja Mõts
Mouthful; Ruffler; õukondlane	Vilma Luik
Andrea Withers; Pam Hodge; õukondlane	Merle Liinsoo
Isa Andrew; Miles Hendon	Ott Kartau (külaline)
Peapiiskop Thomas Cranmer; sõdur	Johannes Martin Saar
Sõdur	Kristjan Rohtla

MÄNG REAALSUSTEGA

„Kõik, mis meie ümber toimub, on ebareaalne. Kõik on mäng.“

Mängul on inimkonna ajaloos olnud oluline roll ning laiemalt vaadates on sellel mitmeid mõõtmeid, mis puudutavad ka reaalsust. Mängud võivad olla rohkem kui lihtsalt ajaviide või meelelahutus – need võivad olla viis, kuidas me uurime, õpime ja lõpuks ka elame. Mängud võimaldavad meil luua maailmu, reegleid ja interaktsioone, nad võivad peegeldada tõelisust või kujutada reaalseid olukordi. Video- ja rollimängud võimaldavad inimestel astuda teistesse tegelaskujudesse ning kogeda lugusid, mis on analoogsed reaalse eluga. Mängul on võime luua uut reaalsust kujutlusvõime kaudu, andes võimaluse loomingulisusele, kus inimesed saavad luua uusi maailmu, reegleid ja süsteeme, mis eksisteerivad vaid mängu raames, kuid võivad omada sügavat mõju mõtlemisele ja käitumisele päris maailmas. Seega võiks öelda, et mäng on omamoodi tegelikkuse loomise vahend, kus inimene saab kontrollida, uurida ja katsetada erinevaid võimalusi. See aga võib laiendada meie arusaama reaalsusest, võimaldades meil avastada uusi vaatenurki ja väljendada ideid.

Niisiis meeldib mulle mõelda, et mäng võib olla palju enam kui lihtsalt ajaviide; see võib olla vahend, mis avab ukse uutele ideedele, kogemustele, võimaldades meil mõista ja kujundada maailma mitmekesisemalt. Mul on tunne, et just sellepärast kirjutas Mark Twain „Printsi ja kerjuse“, või hoopis, et panna kõrgeima klassi esindaja oma nahal läbi elama kõiki neid jõhkru, mida 16. sajandi Inglismaa aadlikud oma alamatele pakkusid. Ma ei teagi nüüd?!

Lavastaja Peep Maasik

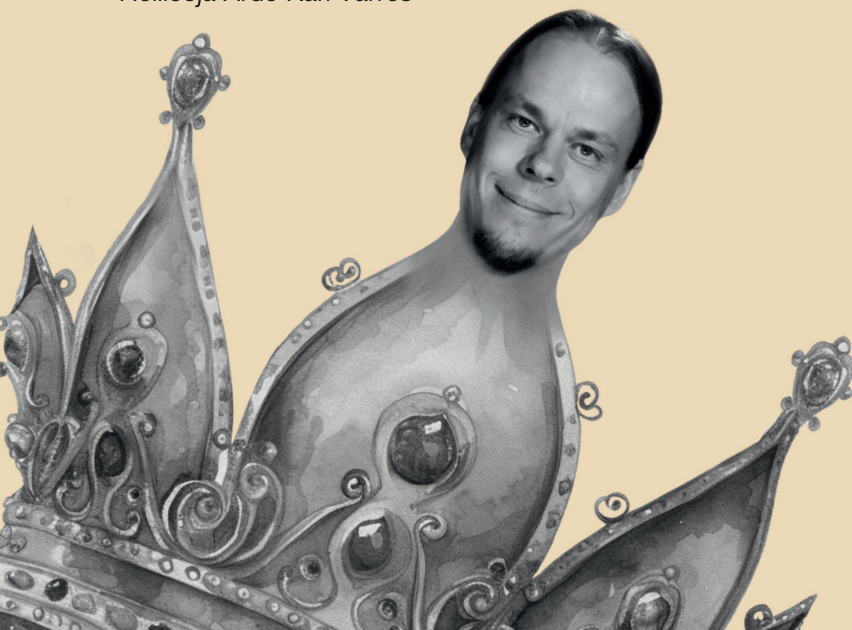
PROGEROKIST

Progressiivne rokk (inglise k *progressive rock*), kõnekeeles ka progerokk ehk proge, on rokkmuusika suund, mis tekkis 1960. aastate teises pooles ja arenes välja 1970. aastate alguses.

Esimese asjana mõtlen progressiivroki puhul tema läbikomponeeritusele. Tavaliselt on rokklauludel küllalt lihtsad ülesehituslikud skeemid, progerokk aga lõhub neid julgelt ja on reeglina täis ootamatuid arenguid, pikki improviseeritud soolosisid, kiireid sõoste ja mõtlikke vahemänge. Muusika ülesehitus sarnaneb klassikalisele kontsertmuusikale just oma tiheda läbikomponeerituse poolest. Kitarride ja klahvpillidega luuakse keerukaid melodiasid, mitmekülgseid harmooniajärgnevusi, löökpillid ja basskitarr hoiavad kuulajat motoorses haardes, kusjuures bassiliin on sageli meloodiline ning polüfooniliselt jälgitava ülesehitusega. Lood on tihti (üli)pidad, hoolikalt läbimõeldud mitmeosalised jutustused. Iseloomulik on erinevate muusikastiilide ja -žanrite kasutamine, samuti folkmuusika mõjud ning klassikalise muusika tsiteerimine. Kõlamaailma laiendatakse sageli orkestri- ja rahvapillidega, samuti elektroakustiliste ja elektrooniliste instrumentidega. Dünaamika on sageli ühe loo kestel varieeruv, vaiksetest kuni ülivaljude osadeni. Rütmika on tihti üsna komplitseeritud, kasutatakse liitaktimõõte ja polürütmiaid. Lood ja laulud moodustavad suurema jutustuselaadse terviku, mis kokku moodustab albumi. Laulusõnad on enamasti filosoofilised ja sügavamõttelised, täis metafoore ning sõnamänge. Palju on tehtud ka puhtinstrumentaalset muusikat ja ilma sõnadeta-lauludeta albumeid.

Sedalaadi muusika kutsub süvenema, nii et seda võib julgesti ka omamoodi süvamuusikaks nimetada.

Helilooja Ardo Ran Varres

AMEERIKA KIRJANDUSE ISA

Samuel Langhorne Clemens (kirjanikunimega Mark Twain, 1835–1910) sündis Floridas Missouri osariigis. Tal oli kuus õde-venda ja suurema osa oma õnnelikust lapsepõlvest veetis ta Mississippil jõe äärses Hannibali linnakeses. Isa surma järel (1847) pidas ta mitmeid ameteid. Kõigepealt töötas ta trükkalina ja oli vahepeal ka Mississippil lootsiks. Viimasest perioodist pärineb tema pseudonüüm, mis tähistas jõelaevadele sobivat kahe sülla sügavuse märki (ümar datult 4 meetrit). Ta osales Ameerika Ühendriikide kodusõjas ja töötas kullaotsijana Nevadas. Samuti on ta olnud eri maailmajagudes ajalehereporteriks. Tema kirjutiste stiil on humoorikas ja satiiriline. Oma esmase kuulsuse saavutas ta aastal 1865 jutukogumikuga „The Celebrated Jumping Frog of Calaveras County” („Calaverase kuulus hüppav konn”) ja juttude avalikel esitlemistel teenis ta rändhumoristi tiitli.

Ta on kirjutanud palju mälestusi ja reisiseiklusi, aga tema kuulsaimad teosed on „Tom Sawyeri seiklused” (1876, e k 1923; 1954) ja „Huckleberry Finni seiklused” (1884, e k 1954), kus mitte ainult St. Petersburgi linn, vaid ka tegelased ja situatsioonid on inspireeritud tema lapsepõlvest Mississippil-äärses Hannibalis. Kuigi Twain ei kirjutanud tavapärase mõttes ajaloolisi romaane, näitas ta oma ajastut alati kõikide vahendite kaudu kõverpeeglis. Selleks sobis ajalugu hästi. Näiteks romaanis „Jänki kuningas Arthuri õukonnas” (1889, e k 1959) on keskmes ameeriklane, kes lööb pea ära ja meelemärgusele tulles avastab ennast kuningas Arthuri aegsest Britanniast aastal 528. Samasse ritta paigutub ka lastekirjanduse klassikasse kuuluv „Prints ja kerjus” (1882, e k 1922; 1956), mis justkui räägib Henry VIII aegsest Inglismaast, aga tegelikult jutustab üldinimliku loo valskuse ja headuse, rikkuse ja vaesuse aegadeülesest vahekorrast.

Mark Twaini on nimetatud ameerika kirjanduse isaks ja üheks suurimaks humoristik. Aga inimesena oli tema vooruseks pidev huvi õppida. Kuigi ta haridus jäi poolikuks, luges ta palju ja tundis huvi teaduse vastu. Tema sõbraks oli Nikola Tesla (1856–1943) ja kui aastal 1909 külastas teda leiutaja Thomas Alva Edison, sai kirjanikust tehtud ka haruldane videoülesvõte, mida muuhulgas on kasutatud samal aastal valminud „Printsi ja kerjuse” ainelises lühifilmis.

KAS RÜÜTELPRINTSIST VÕIB SAADA KOLETIS?

„Printsi ja kerjuse“ kuninga tegelaskuju eeskujuks on üks kurikuulsamaid Inglismaa valitsejaid Henry VIII (1491–1547), kes tõusis võimule aastal 1509. Juba ainuüksi oma pika kasvu ja tugevuse tõttu peeti teda ideaalse kuninga kehastuseks. Sealhulgas kuulusid tema vaimsete huvide hulka muusika ja kirjandus, samuti armastas ta rüütliturniire. Valitsemise algusest peale pidas ta kulukaid

sõdu nii Mandri-Euroopas kui ka kodusaarel Šotimaaga.

Kuid eelkõige on ta läinud ajalukku Inglise kiriku reformimise ja kuue naisega. Nimelt oli tema esimeseks abikaasaks Aragóni Katariina, kes aga ei suutnud talle pärijaks poega sünnitada. Nende pika abielu tulemiks oli viis õnnetut rasedust ja tütar Mary. Kuigi vormiliselt võis Inglismaa troonile astuda ka naine, oli tollases meestekesksetes maailmas oluline jätkata just meesliini. Seega võttis Henry VIII endale 1529. aastal armukeseks Anne Boleyni ja vajas lahutust. Paraku paavst seda talle ei võimaldanud ning seetõttu kehtestas Henry VIII aastal 1533 enda ülemvõimu kiriku üle, kuulutades Inglismaa impeeriumiks ja haakides end Rooma suunistest lahti. Otse loomulikult selline kardinaalne pööre katoliiklastele ei meeldinud, mistõttu järgnesid veel sajandeid kestnud heitlused protestantidega. Võideldi põhimõteteliste küsimuste üle piibli ja kiriku kombestiku tõlgendamisel. Üheks olulisemaks protestantlikuks jätkuotsuseks oli aastal 1536 vastuvõetud seadus saata laiali kloostrid. See oli ühelt poolt Roomale koha kättenäitamiseks, aga teiselt poolt ka pragmaatiline lahendus, kuna kulukad sõjad nõudsid aina rohkem ressursi, mida kirikutelt sai omastada. Samal aastal toimus „jumalaarmu palverännu“ ülestõus kloostrite laialisaatmise vastu ja paavstivõimu poolt. Kusjuures Henry VIII otsest tagandamist ei nõutud, vaid peamiseks vihaobjektiks oli reformide läbiviija ja riigi teine mees Thomas Cromwell. Vastuhakust loobuti pärast Henry VIII lubadust mässajaile armu anda ja nende nõudeid arvestada, kuid nagu ajaloos hiljemgi juhtunud, lubadustest kinni ei peetud ja 1537. aastal ülestõusu juhid hukati.

Seetõttu pole imestada, et Henry VIII uurija Carolly Erickson on oma biograafia pealkirjastanud „Henry VIII: rüütelprintsist koletiseks“ (vt Kunst 2000). Ka abielu Anne Boleyniga lõppes õnnetult. Kõigepealt suri nurisünnituse tagajärjel võimalik troonipärija ja siis fabritseeriti naisele süüdistus abielurikkumises, mistõttu ta 1536 hukati. Sama saatust ootas selle otsuse sepiitsejat, senist kuninga paremat kätt Cromwelli, kes hukati aastal 1540 riigireetmise eest, ja veel mitmeidki teisi. „Printsi ja kerjuse“ peategelane Edward VI sündis 1537, kuid tema ema Jane Seymour suri sünnitusjärgsetesse tüsistustesse. Noor kuningas tõusis võimule 1547, kuid tema valitsemine jäi üürikeseks ja juba 1553 suri ta 15-aastaselt tiisikusse.

KUIDAS LAHUTADA MEELT 16. SAJANDIL?

„Printsi ja kerjuse“ pealkirja teine pool tähistab 16. sajandi Inglismaa ühiskonna suurimat kihti – vaeseid. Kui mõelda vaeste toidulaua peale, siis 80% sellest moodustas alaväärtuslikust viljast leib. Seda muidugi juhul, kui toitu üldse jagus. Kuna rahvastik 16.–17. sajandil kasvas jõudsalt ja tarbimine suurenes, muutusid ka senised ühiskondlikud kokkulepped. Esiteks hakkas maa koonduma kogukonna asemel väheste rikaste ehk maa-aadlike kätte ja tavalistel talupoegadel oli aina raskem elatist teenida. Teiseks kasvasid selle arvelt linnad, kuna sealsetesse tehastesse (nt söetööstusse) suundusid tööotsingul need, kes varem suutsid elatist teenida maal. See tähendas omakorda, et toidu- ja rendihinnad tõusid, raha vermiti pidevalt juurde ja selle väärtus langes. Ridamisi tehti vaestehoolekandeseadusi, mis ühelt poolt proovisid probleemi kõige nõrgemate toetamisega lahendada (rajati varjupaiku ja töömaju), teiselt poolt aga võisid kerjamise täielikult keelustada. See tähendas omakorda kuritegevuse kasvu, kuna rikaste perekondade jõukus oli enamasti heldelt presenteeritud. Rajati ridamisi uhkeid hooneid, mis oma kauni fassaadi ja suurte akendega olid karjuvaks kontrastiks vaeste sünge igapäevaga.

Samas oli 16. sajand ka hariduse tõusu aeg. Kättesaadavaks muutus trükikunst (esimene Inglismaal trükitud raamat ilmus 1474), mis tähendas mitte ainult jumalasõna, vaid ka teadmiste laiemat levikut. Samuti rajati linnade juurde ülikoole ja uue maailma avastamisega (nt Christoph Kolumbuse reis 1492–1493) avarus ka inimeste üleüldine maailmataju. Muidugi igapäevases elus see veel palju mõju ei avaldanud.

Vasturääkivuste õhustikus, kus reegleid eirati nende loomisega samas tempos, olid vaeste üheks suureks meelelahutuseks hoopis avalikud karistusaktsioonid. Jah, ketserite või riigireeturite hukkamised ja varaste piitsutamised olid linnaväljakutel tavapärane nähtus, et hirmutada rahvast seaduskuulekusele ja järgima teatud usulisi tõekspidamisi. Vaatajatele pakkus see aga sotsiaalmeedia- ja sarjade-eelsel ajal muuhulgas meelelahutust, mis igapäevased raskused unustama pani. Sest alati läheb kellelgi sinust veel halvemini.

KES ISTUB MINU TROONIL?

„Printsi ja kerjuse“ (1881) lugu koosneb kahest omavahel lahutamatust pooltest: troonipärijast ja vaesest. See on ehe näide teisikukirjandusest, mis oli 19. sajandil laialt levinud. Teisik on keegi, kelle kaudu tegelase mina end mõtestab. See on kõverpeegel, mis seab kahtluse alla enda mina eksistentsi, aga samas põlistab seda. Üheta ei oleks teist, teiseta ei saaks aru endast. Antud traditsiooni üheks esimeseks näiteks on ameerika kirjandusklassiku Edgar Allan Poe novell „William Wilson“ (1839, e k 1989, kogumikus „Novelle“), kus juba esimestest ridadest peale nimetab peategelane end kellekski teiseks, kuna tema enda nimi ei vääri trükivalgust. See on lugu, kuidas peategelase ellu tuleb konkurendist poiss, kel on sama nimi ja keda peategelane tolle heatahtlikkusele vaatamata silmaotsaski ei salli. Teatud mõttes on konkurents ja hirm enda koha kaotuse ees olemas ka Twaini loos. Sama probleem on teisikuga saksa klassiku Ernst Theodor Amadeus Hoffmanni „Kuradi eliksiirides“ (1815, e k 2001), kus munk Medardus põgeneb alkoholi mõju all kloostrist ja satub kohtadesse, kus keegi temasugune on juba

eelnevalt olnud. Ühtmoodi Mark Twaini romaaniga on siingi peategelase koha keegi (juba) hõivanud ja tal tuleb end uuesti leida – mis Hoffmanni loos tähendab paraku ohtrasti pahandusi. Kõige ehedamaks näiteks teisiku temaatika avamisel on aga Fjodor Dostojevski „Teisik“ (1866, e k 1982), kus titulaarnõunik Goljadkin satub oma peegelpildiga teispool lauda igapäevaselt töötama. Kusjuures teisik teeb mehe naerualuseks ja alandab teda, võttes niiviisi järk-järgult tema positsiooni üle.

Õnneks Twaini loos selliseid musti stsenaariume ei leidu, kuid kõrge ja madala, hea ja kurja omavahelist vastandumist on paista sealtki. Mõnes mõttes on „Printsi ja kerjuse“ lugu sarnane teisegi ameerika kirjanduse suurkuju, Henry Jamesi hilisema looga „Veider nurgake“ (1908, e k 2006, kogumikus „Üleloomulikud lood“), kus mees nimega Spencer Brydon pöördub pärast eksirännakuid Euroopas tagasi oma vanasse elukohta New Yorgis ja hakkab tajuma enda elu tinglikkust: milline ta oleks olnud, kui ta poleks Ameerikast kunagi lahkunud? Sealsamas ta kohtabki enda teist mina, kes jäi tema asemel Ameerikasse. Mida need kaks mina teineteisele öelda oskavad? Samad küsimused kerkivad printsi ja kerjuse ette: mida rollide vahetamine neile andis ja millised nad oleksid, kui seda vahetust poleks kunagi toimunud?

Trummide liike ja konstruktsioone on erinevaid. Üks esimesi trumme loodi 5500 aastat enne Kristust (eKr) Hiinas ja oli tehtud õõnsast puidust ning selle peale tõmmatud alligaatorinahast. Umbkaudu 600 aastat eKr valmistati Vietnamis trumme pronksivalust. Lavastuses kasutatud alternatiivlöökpillid naasevad nende varaste traditsioonide juurde, kuna kumisevat rütmi saab tekitada kõikvõimalike seest õõnsate esemetega.

Lauto kuulub näppekeelpillide hulka ja selle kuju ning keelte arv on varieeruv. Pilli algne, mõne keelega variant pärineb tõenäoliselt 3000–2000 aastat eKr Mesopotaamiast. Euroopasse toodi see 13. sajandil hispaania ristsõdijate poolt. Lavastuses on kasutusel Rootsi päritolu lauto-kitarr.

Basskitarri leiutas Paul Tutmarc, kes lõi kontrabassi eeskujul pilli, mida oleks võimalik horisontaalselt mängida. Esimese elektrilise basskitarri ehitas 1951. aastal Leo Fender. Basskitarre ongi kahte tüüpi: seest õõnsad elektroakustilised ja monoliitse (ühes tükis) kerega elektrilised.

Harf pärineb umbkaudu 2500 aastat eKr Vanast-Egiptusest. Kujult meenutas see vibu ja hoidis konstruktsiooni hapruse tõttu vaid mõnda keelt. Tänapäevase raamikuju ja kõlakastiga harf pärineb 14. sajandi lirimaalt ja sel on 30–36 keelt.

Parmupill on metallist või bambusest valmistatud pill, mille mängimiseks surutakse pilli raami aisad vastu hambaid ja kasutades suukoobast kõlakojana, tekitatakse heli aisade vahel olevat metallist keelt sõrmega tõmmates. Pilli varaseim kujutis pärineb umbkaudu 300 aastat eKr Hiinast, kuid sama põhimõttega muusikainstrumenti on kasutatud mitmetes eri kultuurides.

Elektrikitarr eellaseks oli George Beauchampi poolt 1931. aastal leiutatud *lap-steel* kitarr (Havai kitarr) **Rickenbacker Electro A-22** „frying pan“ ehk „praepann“, mille disaini arendati järgneva kümnendi jooksul korduvalt edasi. Alguses oli elektrikitarr populaarne peamiselt džässmuusikute seas, kuid levis kiirelt teistessegi muusikažanritesse. Üheks täispuidust kõlakastita elektrikitarr mõjukaimaks arendajaks oli 1940. aastatel muusik ja leiutaja Les Paul, kelle auks on muuhulgas nimetatud ka Gibsoni kitarritehase kuulsaim keredisain (Les Pauli mudel aastast 1952).

Lavastusala juht **Siim Saarsen**
Kostüümiala juht **Lily Kraav**
Grimmiala juht **Merle Liinsoo**
Tehnikajuht **Margo Siimon**
Lavatehniline juht **Andres Jõerand**
Kunstnikud-dekoraatorid **Taimi Põlme** ja **Eve Komissarov**
Kostüümimeistrid **Lily Kraav**, **Viive Tõlpus** ja **Irma Orpana**
Puutööde meistrid **Peeter Raska** ja **Riho Otsma**
Metallitööde meister **Jüri Ignatenko**

Finantsjuht **Helle Konts**
Haldusjuht **Kaido Kivipõld**
Teenindusjuht **Marii Ingriin Saaremäe**
Personalijuht **Eve Põldsaar**
Turundus- ja avalike suhete juht **Annika Vihmann**
Korraldusjuht **Elena Koit**
Müügijuht **Mari Hubel**
Trupijuht **Karl Kena**
Dramaturg **Tõnis Parksepp**
Muusikajuht **Peeter Konovalov**

Kavalehe koostasid **Tõnis Parksepp**, **Peep Maasik** ja **Ardo Ran Varres**
Kavalehe ja plakati fotod tegi **Elena Koit**
Kavalehe pildid kujundas **Iris Sepp**
Kavalehe ja plakati kujundas **Janno Saft**

Peapiiskopi peakate ja valvurite kostüümid on valmistanud diplomitööna
Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia etenduskunstide õppekava
dekoraator-butafoori eriala üliõpilane Annika Mänd.

Muusika salvestati Tonoscope Records stuudiotest.

Trupp ja teater tänavad: Liina Viru

Ugala teatrit toetavad Kultuuriministeerium, Eesti Etendusasutuste Liit,
Viljandi linn, Prike, VMT Tehased, Puidukoda, MyFitness ja Viljandi Veevärk

